

Ks. Sławomir Brewczyński. *Ks. Adalbert (Wojciech) Zink. Rządca diecezji warmińskiej w latach 1951-1953*. Olsztyn 2006 ss. 183

Dzieje Kościoła katolickiego w Polsce po II wojnie światowej znaczone były wieloma znakami, które wymagały szczególnej odpowiedzialności. W te oczekiwania wpisali się zarówno kard. August Hlond, jak i kard. Stefan Wyszyński, prymasi Polski. Ich decyzje miały znamiona dalekowzrocznego rozważania kościelnej sytuacji konfrontowanej z realiami nowego porządku społeczno-politycznego.

Szczególnie dramatycznie konfrontacja ta dotyczyła tzw. Ziemi Zachodnich i Północnych, które stały się swoistym terenem eksperymentalnym dla władz państwowych. Tam spotykały się różne opcje, także w sferze kościelnej, nowość sytuacji stwarzała pytania i wątpliwości. Zatem otwarta pozostała kwestia ostatecznych rozstrzygnięć, zwłaszcza w sferze kanonicznej

Ks. Brewczyński prezentuje rozprawę traktującą o powojennych dziejach Kościoła warmińskiego, i to w okresie szczególnie napiętym, na styku wielu newralgicznych decyzji. To zwłaszcza czas powojennej posługi ks. Adalberta Zinka, który kierował diecezją po odsunięciu ks. Teodora Bunscha. Całość studium otwiera spis treści (s. 5), także w języku niemieckim (s. 6). Wprowadzenie przygotował ks. prof. dr hab. Andrzej Kopiczko (7-9).

Po *Wstępie* (s. 11-15) zamieszczono schematyczne *curriculum vitae* bohatera niniejszego opracowania, które jednocześnie stanowi pierwszy rozdział prezentowanego studium (s. 17-30).

Kolejny rozdział nosi tytuł: *Sytuacja w diecezji warmińskiej po II wojnie światowej* (s. 31-51). Wskazano najpierw na zmianę administracji kościelnej z niemieckiej na polską. Chodzi tu o rządy ks. Teodora Bunscha, a także o rozwój życia religijnego w latach 1945-1950.

Przejęcie rządów to tematyka kolejnego rozdziału prezentowanego studium (s. 53-66). W praktyce oznaczało to usunięcie ks. Bunscha i wybór ks. Woj-

ciecha Zinka. Cenne jest to, że przedstawiono pierwsze decyzje nowego wikariusza generalnego Prymasa Polski. Ważnymi wydarzeniami były restytucja Warmińskiej Kapituły Katedralnej i wybór wikariusza kapitulnego.

Kolejny rozdział ukazuje organizację i rozwój diecezji (s. 67-101). Autor mówi m.in. o kurii biskupiej i sądach kościelnych, dekanatach i parafiach, zakonach i zgromadzeniach zakonnych. Jest także mowa o niższym oraz wyższym seminarium duchownym.

Działalność duszpasterska to tematyka podjęta w kolejnym rozdziale (s. 103-119). Najpierw przywołano nauczanie i pisma pasterskie, a następnie omówiono katechizację dzieci i młodzieży. Ważnym elementem duszpasterskim były też wizytacje parafii i przy tej okazji często udzielany sakrament bierzmowania. Oczywiście, były także i inne formy działalności duszpasterskiej.

Ostatni rozdział jest zatytułowany *Relacje z państwem* (s. 121-142). Szybko zauważono pogorszenie się stosunków państwo–Kościół, co skutkowało w dalszej perspektywie usunięciem ks. Zinka.

Całość pracy zamyka *Zakończenie* (s. 143-144). Zamieszczono również *Wykaz skrótów* (s. 145), *Bibliografię* (s. 146-150) oraz *Aneksy* (s. 151-183). *Bibliografię* podzielono na źródła rękopiśmienne, źródła drukowane, relacje ustne i opracowania. Archiwalia rękopiśmienne pochodzą z Olsztyna, Warszawy, Białegostoku i Gietrzwałdu.

„Wszelkie wydarzenia opisane w pracy starano się omówić, opierając się na archiwaliach. Zachowało się bardzo dużo materiałów źródłowych, zgromadzonych zarówno przez archiwa kościelne, jak i państwowe. Pozwoliło to na szerokie ujęcie tematu i przybliżenie najnowszej historii diecezji warmińskiej” (s. 144).

Cennym materiałem pogładowym są stosunkowo liczne reprodukcje zarówno fotografii, jak i dokumentów. Pozwala to z większym obiektywizmem ocenić fakty, jakie miały miejsce w życiu ks. Zinka. Szkoda, że w *Bibliografii* znalazły się skróty, których brak w wykazie, np. WWA, GWK, można je jednak dość łatwo rozszyfrować. Analizując *Bibliografię*, można zauważyć, że „Studia Warmińskie” stały się znakomitym forum licznych prac dotyczących zarówno omawianego okresu, jak szeroko pojętych dziejów Kościoła na Warmii. Tam znajdują się publikacje wielu wybitnych badaczy i autorytetów naukowych w tej dziedzinie, znanych ze studiów nad dziejami Kościoła katolickiego, a także Kościołów postreformacyjnych w tym regionie Polski.

Szkoda, że rozprawa nie ma indeksu nazwisk, bowiem dla pracy o tym charakterze jest szczególnie ważny element formalny. Zawsze tego typu zestawienie jest bardzo pomocne w orientacji w studiach o charakterze historycznym.

Warto przywołać fakt, że ks. inf. Wojciech Zink jako jedyny nie podpisał aprobaty aresztowania kard. Stefana Wyszyńskiego. Jego słynne „nie” doprowadziło go do decyzji „jestem gotów”. Kardynał Wyszyński miał się o nim wyrazić jako o „najsłynniejszym z księży w historii Kościoła rzymskokatolickiego na Warmii” (s. 9).

Prezentowana książka jest ważnym wkładem w badania nad dziejami Kościoła katolickiego w Polsce po II wojnie światowej. Były one szczególnie dramatyczne na ziemiach, które znalazły się w granicach Polski w wyniku porozumień aliantów.

Prezentowana praca wskazuje, iż podjęta problematyka wymaga dalszych badań. Należy przede wszystkim sięgnąć do nowych źródeł. Ważne jest także szersze rozeznanie kontekstu zarówno kościelnego, jak i społeczno-politycznego, a także kulturowego tego regionu Polski. Wydaje się bowiem, iż aktualny stan wiedzy pozwala na formułowanie dalszych opinii, a także szerszych wniosków badawczych. Konieczne jest także bardziej pogłębione przebadanie życiorysów oraz zaangażowania księży z najbliższego otoczenia ks. inf. Wojciecha Zinka.

Bp Andrzej F. Dziuba

Mirosław Kowalczyk. *U początków teologii historii w Polsce: Franciszek Sawicki, Konstanty Michalski, Aleksander J. Pechnik*. Lublin: Wydawnictwo KUL 2008 ss. 419

Zwyczajny ogląd świata wskazuje na fakt przemijania, zmienności czasowej, która dodatkowo jeszcze jest określana innymi elementami. Stosunkowo łatwo dostrzega się fakt przeszłości, teraźniejszości i przyszłości, niemniej jednak nie zawsze mają one zasadniczy wpływ na realia życia osobowego i społecznego. Czasem z tego niewiele wynika także w realiach życia codzien-